

بررسی لغات داستیری و جایگاه و کاربرد آن در اشعار ادیب الممالک فراهانی

دکتر کامران کسایی

دکتر زهرا آقابابایی

جمیله بیگی مهدی آبادی

چکیده

کتاب‌های داستیری توسط مانکجی نماینده زردتشتیان در هند فراهم شد. با تولید و انتشار کتاب‌های داستیری و آسمانی، بسیاری از نویسندگان و شاعران دوره قاجار در نوشته‌ها و اشعار خود با استفاده از این واژگان به سره نویسی روی آوردند. سپس این واژگان به اشعار شاعران عصر مشروطه نیز راه یافت و غلط‌های تاریخی آن نیز وارد تاریخ آن دوران شد. برخی از این لغات داستیری امروزه نیز در میان فارسی زبانان رواج دارند و به عنوان واژه‌ای بی بنیاد و گم بوده زبان فارسی شناخته شده‌اند؛ ولی در واقع استفاده از این واژگان رهایی جویی از چیرگی واژگان تازی بر زبان فارسی بوده است.

ضرورت و اهمیت پژوهش

آموزه‌های داستیری ترکیبی است ناهمگون از مطالب آمیخته شده از ادیان و عقاید و مکاتب مختلفی که بنیان‌های فکری آن آشکارا با اصول ادیانی چون اسلام وزردتشتی کاملاً مغایر و متضاد است. افکار داستیری، احیاء اندیشه‌های قدیم ایرانی و ادامه‌ی حکمت اشراق است. اصل واژه داستیر به معنای دفتر قوانین و فرمان‌های کشوری است. داستیر با اجزای مختلف ادبیات کهن ارتباط دارد. از آن جایی که زبان فارسی، ستون استوار تاریخ و فرهنگ ایرانیان است، همیشه پیشینیان ادب و شاعران گذشته سنت گرا خواهان آن بودند که این زبان اصیل و دست نخورده بر جای بماند ولی با توجه به شرایط و اوضاع اجتماعی در ادوار مختلف دست خوش تغییر و تحول شده است. پژوهش در زبان فارسی و شناختن واژگان جعلی برای فارسی زبانان ایرانی رهنمود روشنی برای نسل فردا خواهد بود. نویسندگان و ادیبان صاحب نظر همواره تلاش کرده‌اند که فارسی ناب و خالص را که مایه پیوند میان آدمیان است به همگان بشناسانند و در این حوزه گام‌های خطیری برداشته شده؛ با این وجود، پرداختن به این موضوع کاملاً ضروری و مورد نیاز است.

اهداف پژوهش

مقاله حاضر قصد دارد سؤالات زیر که ما را بیشتر راغب کرده به انجام این پژوهش، پاسخ دهد:

- ۱- ادیب الممالک چرا از واژگان داستیری در اشعار خود استفاده نموده است؟
- ۲- داستیر چیست؟
- ۳- جایگاه و کاربرد لغات داستیری در عصر مشروطه چگونه بوده است؟

این مقاله به بررسی سره‌نویسی، واژگان و لغات داستیری و جایگاه و کاربرد آن در اشعار ادیب الممالک فراهانی شاعر، نویسنده و روزنامه نگار عصر مشروطه پرداخته است. با وجود مطالعات و تلاش‌های بسیاری که در زمینه واژگان داستیری در ادوار مختلف صورت گرفته، تا کنون پژوهش جامع و دقیقی در این خصوص انجام نشده است. لذا این مقاله عهده دار بررسی آثار شاعر مشروطه خواه - ادیب الممالک فراهانی، روی آوردن وی به سره نویسی، داستیر و واژگان داستیری در دوره بازگشت ادبی در عصر قاجار است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که بر خلاف آن چه که در آغاز به نظر می‌رسد، داستیر شیوه نو و جدیدی نبوده و پیشینه و کاربرد آن به قرون گذشته بازمی‌گردد. این شیوه، تقابلی بین دو دسته شاعران و نویسندگان سنت گرا و تجدد خواه بوده که با پیروزی تجدد خواهان پایان یافته است؛ البته کسانی بوده‌اند که داستیر را وسیله‌ای برای تفنن و سرگرمی و یا برای نشان دادن مهارت خود در زمینه لغات، به کار برده‌اند. شایان ذکر است که شاعران و نویسندگان عصر مشروطه و دوره قاجار نیز در این زمینه بی نصیب نبوده و استفاده از این واژگان در آثار آن‌ها، راهی برای شناخت لغات داستیری به آیندگان شده است.

واژگان کلیدی:

ادیب الممالک، سره نویسی، داستیر، جایگاه و کاربرد داستیر، واژگان داستیری

مقدمه

واژه‌های امروز نتیجه تحول و نوزایی واژه‌های قدیمی است. همان‌طور که در آینده نیز واژه‌های امروزی به گونه‌های تغییر یافته‌تری به کار خواهند رفت و این از مختصات زبان است که در هر زمان با توجه به کاربرد آن دگرگون شده، شکل نوینی به خود می‌گیرد. یکی از جریان‌های فرهنگی سنتی و کمتر شناخته شده در سبک شناسی نظم و نثر سده‌های دهم تا سیزدهم هجری قمری، وجود لغات و واژگان داستیری در زبان فارسی است. واژه‌های ساختگی داستیر در پایان سده دهم و آغاز سده یازدهم هجری قمری، به وسیله مردی پارسی به نام آذر کیوان و پیروانش به دور از ضوابط شناخته شده ادب پارسی در شهر پانته هندوستان ساخته و پرداخته شد. در دوره قاجار با ورود صنعت چاپ، زمینه چاپ